

IURIE PERLIN – in memoriam

Iulia Malcoci

Centrul de Cercetări Enciclopedice al Bibliotecii Științifice (Institut), Academia de Științe a Moldovei

Гвозди бы делать из этих людей
Крепче б не было в мире гвоздей/
(Cuie de-ai face din acești oameni,
N-ar fi în lume altele mai rezistente
– trad. liberă)

Николай Тихонов

S-a născut la 17 septembrie 1917 în orașul Kirsanov, gubernia Tambov, unde locuiau bunicii pe linia mamei. După o perioadă scurtă de timp, mama sa Reveka Perlin (1894–1972) a venit cu el la Kiev, unde locuia tatăl său Evgheni Perlin (1894–1937), care a fost critic literar și profesor de literatură clasică rusă la

Universitatea din Kiev. Reveka Perlin a făcut cercetări în domeniul pedologiei, o știință la modă pe atunci, abandonând însă activitatea în acest domeniu la mijlocul anilor '30 ai secolului XX, din cauza că partidul comunist a condamnat cu vehemență pedologia. Interesant este faptul că în prezent preocupări similare are soția nepotului mai mare al lui I. Perlin, stabilită în Princeton, SUA.

Profesorul universitar I. Perlin a crescut într-o familie de intelectuali, casa lor fiind vizitată de personalități proeminente ca pianistul și pedagogul rus de origine germană H. Neuhaus (1888–1964), poetul B. Pasternak (1890–1960) ș.a.

În 1936 I. Perlin a devenit student al Universității din Kiev, însă în același an tatăl său a

fost arestat împreună cu alți unsprezece profesori acuzați de participare la blocul „pravotrotskyist-menșevic”, oficial fiind condamnat în 1937 la 10 ani de privațiune de libertate, dar fiind împușcat chiar a doua zi după anunțarea sentinței. Împreună cu mama sa, ca membri ai unei familii de „trădători”, a fost exilat în Kazahstan, într-un sat de lângă Aktiubinsk, unde a predat fizica. În 1939 i-a fost permis să-și continue studiile la Kiev, iar în 1941, după un program redus, a absolvit Universitatea de Stat din Saratov, unde au fost evacuați studenții din cursurile superioare ale Universității din Kiev. Până la mobilizare, a predat fizica în orașul Engels (Pokrovsk, până în 1941). În timpul serviciului militar, după absolvirea Școlii Militare din Ulianovsk, unde se pregăteau specialiști pentru unitățile speciale de transmisiuni, a activat în trupele tehnice în calitate de comandant al emițătorului stației militare de radiodifuziune, care o perioadă de timp a deservit reprezentanța diplomatică a Poloniei în URSS. După demobilizare (octombrie 1945), a predat fizica la Școala Tineretului Muncitor din Kiev, apoi și-a continuat studiile de doctorat (1946–1949) la Institutul de Fizică al Academiei de Științe a Ucrainei, conducător fiindu-i contemporanul său S. Pecar (1917–1985), academician al Academiei de Științe a Ucrainei. După susținerea tezei de doctorat (ianuarie 1950), a fost repartizat ca lector superior la Catedra de fizică experimentală a Universității de Stat din Chișinău (conferențiar din 1952), unde a fondat Catedra de fizică teoretică, al cărei șef a fost în perioada 1953–1989. În 1962 a susținut teza de doctor habilitat la Institutul de Tehnologie „A. Ioffe” din Leningrad (azi Sankt Petersburg), iar în 1970 a fost ales membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei. Este

fondatorul școlii de fizică teoretică din Moldova, în special al Școlii Științifice a fizicii proceselor multicuantice și a stării condensate, contribuind esențial la stabilirea mecanismelor și a originii unui șir de fenomene radiative ale cristalelor cu impurități. A studiat un spectru larg de fenomene: polaronii legați și cei liberi (spectrul energetic, împrăștierile cauzate de fononi și impurități, recombinarea nonradiativă), centrele colorate (tranzițiile nonradiative, ionizarea termică și cea optică, efectele electrooptice și magnetooptice), difuzia combinată polifonică a luminii, tranzițiile optice și nonradiative în cristale laser dopate cu ioni de pământuri rare. A fondat școala de fizică teoretică a corpului solid din Moldova, deoarece, după cum afirma însuși protagonistul, nu știa să facă altceva: „Nu am nici un talent – nu pot cânta, dansa, picta ... din care cauză am devenit fizician teoretician”.

A activat și în secția de chimie cuantică a Academiei de Științe a Moldovei, a ținut prelegeri și la Facultatea de Matematică a Universității Pedagogice de Stat „I. Creangă”.

Profesionalismul înalt și umorul fin al profesorului Perlin au făcut ca aulele studențești, unde avea prelegeri, să fie arhipline. A predat cursurile: *Mecanica teoretică*, *Mecanica cuantică*, *Teoria cristalelor activate*, *Electrodinamica clasică și Electrodinamica cuantică*, *Teoria cuantică a câmpului*. A pregătit generații de fizicieni (cca 40 de doctoranzi, inclusiv 29 de doctori și 7 doctori habilitați). A fost membru al colegiilor de redacție ale revistelor „Defectele în rețelele cristaline/Defects in the crystal lattice” (Marea Britanie) și „Știința materialelor/Materials science” (Polonia). A fost distins cu titlul de Laureat al Premiului de Stat. A participat la congrese internaționale din SUA (1965), Finlanda (1972), Cehoslovacia (1977), Marea Britanie.

Rezultatele cercetărilor au fost publicate în cca 220 de lucrări științifice, inclusiv în monografia “Эффекты электронно-колебательного взаимодействия в примесных парамагнитных ионах” (Кишинев, Штиинца. 1974) și în lucrarea de sinteză “Optical Bands and Polarization Dichroism of Jahn-Teller Centers” (în comun cu membrul corespondent B. Tsukerblat) din monografia colectivă “The Dynamical Jahn-Teller Effect in Localized Systems” (eds. Yu. E. Perlin, M. Wagner, Elsevier Pub., 1984).

Despre profesorul universitar I. Perlin își amintesc cu recunoștință toți studenții Domniei sale, care au apreciat și admirat profesionalismul, claritatea în expunerea cursurilor de mecanică cuantică, dar și a cursurilor speciale deloc simple, și, bineînțeles, umorul nesecat al acestuia. Referitor la umorul său, îmi amintesc despre examenul pe care l-am susținut (minimum de candidat, numit pe atunci) la specialitate, care includea *Fizica corpului solid și Integrarea după traiectorii*. Pentru ultima parte a examenului trebuia studiată lucrarea cu aceeași denumire a fizicianului american R. Feynman. Nu reușeam să obțin 2–3 relații matematice din acea lucrare, iar timpul era limitat. Fiind întrebată de profesorul Perlin, când susțin examenul, am zis că pot susține oricând, dar nu pot obține demonstrarea câtorva formule. De obicei, profesorul discuta problemele legate de tematica fiecărui doctorand (aspirant pe atunci) la el acasă. Venind la profesor cu întrebările neclare pe care le aveam, am indicat relațiile cu pricina. Profesorul s-a uitat la mine cu zâmbetul său caracteristic și mi-a zis scurt „Ладно, Юлия, я это не буду у тебя спрашивать/ Bine, Iulia, nu-ți voi pune întrebări privind aceste transformări matematice”. În acel moment cred că m-am maturizat cu ani buni, ce nu s-ar fi întâmplat, dacă profesorul mi-ar fi explicat obținerea relațiilor matematice respective. Am discutat alte probleme privind tematica tezei mele de doctorat, iar mai târziu, independent, am efectuat cu brio toate transformările necesare, rezolvând momentele neclare.

Ce era caracteristic profesorului Perlin? Onestitate, verticalitate. Îți dădea idei, îți verifica și unele rezultate, dar nu vroia să semneze lucrările unde aportul său nu avea contribuții semnificative. Fiind șef de catedră, profesor universitar, nu semna lucrările discipolilor săi, chiar dacă acestea conțineau multe idei de ale sale. Sintetiza rezultatele cercetărilor discipolilor, dar nu semna nici pe departe articolele scrise de aceștia. Nu odată repeta: ”Я считаю, что три работы в год мне хватит: одна в международном журнале, одна во всесоюзном и одна в местном/ Consider, că este suficient să public trei lucrări pe an: una într-o revistă internațională, una într-o revistă unională, precum și o lucrare la nivel local”. Și când te gândești,

câți șefi de laborator, de catedră semnează orice lucrare a subalternilor, iar cel mai trist este când așa procedează și unii conducători de institute, universități. fără măcar să citească materialul semnat!

Membrului-corespondent al AȘM I. Perlin, fiind un om de o cultură aleasă, erudit, la sigur, îi erau cunoscute cuvintele fizicianului sovietic I. Kurciatov, care a refuzat să semneze lucrarea fizicienilor sovietici K. Petrzhak și Gh. Florov (Флѐров) despre fisiunea spontană a uraniului, realizată sub îndrumarea lui, zicând: „Dacă voi pune semnătura mea sub această lucrare, onoarea descoperirii îmi va fi atribuită mie. Numele meu nu trebuie să pună în umbră numele tinerilor. În ceea ce privește îndrumarea și ajutorul – acestea sunt o datorie sacră a șefului de laborator”.

Pentru a ne îndemna spre a studia independent și a însuși materia predată, profesorul, deseori, după ce termina demonstrarea unei relații deloc simple, ne propunea să verificăm toate transformările, zicând „я знаю квантовую механику с точности до знака/cunosc mecanica cuantică cu o exactitate de până la semn”. Venea la ore cu conspectul respectiv, fără a-l consulta măcar o dată în timpul lecției. Și nouă, tinerilor specialiști, nu ne permitea să venim fără conspectul lecției ce urma să o predăm. Considerăm această cerință și astăzi benefică pentru tinerii specialiști, mai ales pentru pedagogi.

De asemenea, îmi amintesc și azi de fraza profesorului meu spusă la ședința catedrei din 1989, la care se discutau tezele partidului comunist al RSSM privind denumirea limbii vorbite de băștinașii acestei palme de pământ. Luând cuvântul în dezbateri și-a început discursul astfel: „Я всегда знал что один язык, а не два .../Întotdeauna am știut că există o singură limbă și nu două...”. Nu cunoșteam pe atunci biografia tragică a acestui om cumpătat, profund în exprimări. Dar mă întrebam și mă întreb, de ce un om, venit de pe alte meleaguri, știa acest adevăr incontestabil, iar noi, băștinașii, - nu. Iar azi mă întreb, în cât timp și în ce mod va ajunge acest adevăr și la unii ”de-ai noștri”... Și cine are de suferit oare din cauza cunoașterii adevărului ...

Profesorul universitar I. Perlin a părăsit această lume la 10 martie 1990 după o „operație chirurgicală neînsemnată”, după cum s-a exprimat personal cu o zi înainte. I. Perlin aparține pleiadei de oameni cărora le corespunde pe deplin mottoul acestui articol, scris de poetul rus. N. Tihonov în anii 20 ai sec. XX-lea. Nouă ne rămâne, cu prilejul centenarului de o sută de ani de la naștere, să-i cinstim memoria și să-i urmăm exemplul de Om și savant în tot ceea ce facem. A fost un Om deosebit și un profesor de excepție. Va rămâne în memoria celor care i-au ascultat cursurile și au avut prilejul de a comunica cu distinsul savant, precum și va rămâne peste vremi în istoria învățământului de fizică din Moldova.